

I LUKK BOULEZ afscheid met

Onder leiding van de 82-jarige dirigent Pierre Boulez, zelf een monument van de 20ste-eeuwse muziek, ging op het Holland Festival 'Uit een dodenhuis' van Janacek in première.

OPERA

VAN ONZE MEDEWERKER

WILLEM BRULS

AMSTERDAM | Leos Janacek, de Tsjechische componist die een timental belangwekkende opera's schreef, was 74 toen hij in 1928 stierf. Even daarvoor had hij zijn laatste opera voltooid, *Uit een dodenhuis*.

Het is een bijzonder werk, dat gebaseerd is op de door Dostojewski opgetekende dagboekaanekeningen van een gevangene in een Siberisch kamp, ergens halfweg de 19de eeuw. De schrijver werkte in die aantekeningen veel autobiografisch materiaal, te meer omdat hijzelf enkele jaren in zo'n kamp had doorgebracht. Voor zijn opera putte Janacek uit deze prozatekst. Hij stelde zelf een libretto samen, waarin nauwelijks een klasieke handeling voorkomt. Het werk is veel meer een aaneenschakeling van monologen, waarin verschillende gevangenen vertellen waarom ze zijn veroordeeld. Moordenaars, dieven en brute kampbewakers bevolken deze gitzwarte wereld, waarin iedereen ten onder gaat

aan geweld, ziekte en uitputting. Alleen de politieke gevangene Gorjantschikov mag vertrekken. Hij vertoont waarschijnlijk de meeste overeenkomsten met Dostojewski zelf.

Laatste operaproductie

Die donkere, harde en mistroostige wereld, die door de componist in een erg moderne en spaarzame muzikale taal werd gevat, koos Pierre Boulez uit om zijn afscheid als operadirigent te vieren. Het is de laatste productie waarvoor hij in de orkestbak verschijnt. Als componist en symfonisch dirigent zullen we hem wel nog te zien krijgen, maar de vermoedissen van een operaproductie houdt hij voor bekeken.

Om zijn beslissing kracht bij te zetten, werkt Boulez na enkele decennia opnieuw samen met de Franse film-, theater- en operaregisseur Patrice Chéreau. Met hem realiseerde hij ooit de legendarische Wagner-Ring in Bayreuth (1976) en de wereldpremière van de voltooidte versie van *Lulu* van Alban Berg in Parijs. Vaak wekken grote namen zulke hoge verwachtingen dat die nooit

dodenhuis

worden ingelost. Maar wat Boulez, Chéreau en de decorontwerper Richard Peduzzi met Janacek hebben gedaan, overtreft zelfs de stoutste verwachtingen.

De partituur is fragmentarisch opgebouwd, met steeds veranderende ritmische delen, die het verontrustende fundament van de muziek vormen. Daarboven slingeren spaarzame lyrische flarden en veel volksmelodietjes, die al even ritmisch zijn.

De wrange taal waarmee Janacek alles laat botsen en schuren, haalt Boulez op virtueuze wijze naar boven in de jonge muziek van het Mahler Chamber Orchestra. Het koper schettert, maar gaat ook door merg en been. En de spaarzame passages dat even de zon doorbreekt, bijvoorbeeld wanneer de gevangene Schischkov vertelt dat zijn vrouw nooit ontveerd werd door een rivaal, vervullen de zaal met een ongekende warmte.

Chéreau heeft al die gefragmenteerde stemmingswisselingen haarfijn en realistisch geënceneerd. Zo beklemmend als de muziek is, zo pijnlijk is het om te zien hoe de verwaarloosde gevangenen om eten vechten, elkaar belagen en slaan, en in dit uitzichtloze bestaan elkaar vooral vernederen.

Even realistisch echter zijn de momenten dat ze samen hoop putten uit een (hier houten) adeelaar, die naar vrijheid dorst. Of samen gebiologeerd naar het ama-

teurtoneel kijken dat wordt uitgevoerd. Het grote gevaar dat de geënceneerde ellende van de gevangenen op een operabühne ont echt overkomt, weet Chéreau met zijn enorme vakmanschap te ontwijken. De suggestie van het echte kamp was daarvoor te sterk.

Deze voorstelling van 'Uit het dodenhuis' overtreft de stoutste verwachtingen

Dat is ook aan de zangers, koorleden en acteurs te danken, die op voortreffelijke wijze in hun rollen kruipen. De bas-bariton Olaf Bär vertolkt een menselijke Gorjantschikov, die zich als geslagen intellectueel in leven moet houden in een brute omgeving. De tenor John Mark Ainsley beheerste als een geestelijk verwarde Skuratov het toneel, en ontroerde diep met zijn vertelling. Krachtig en dwingend was de tenor Stefan Margita als Luka, terwijl de bariton Gerd Grochowski een milde en sonore Schischkov zong.

Ontroerend was ook de oude karaktertenor Heinz Zednik als de oude gevangene. Zednik stond in 1976 ook al in Bayreuth op de planken, met Boulez en Chéreau. Zo was de cirkel pas echt rond.

site: www.hollandfestival.nl